

Dieťa v rodine

„Dieťa sa rodí s potrebou byť milované a nikdy z toho nevyrastie.“ Frank Clark

POPIS

Dieťa je najbezbrannejšou ľudskou bytosťou. Od narodenia potrebuje pevné puto so svojimi rodičmi, ktorého súčasťou je bezprostredný pravidelný fyzický kontakt. Slová: „dieťa vzniká v objatí,“ sú vyjadrením pokračovania blízkosti, vďaka ktorej dieťa počatím vstupuje do svojej rodiny, k svojim rodičom. Pohladenia, bozky a objatia spolu s citovými prejavmi v hlase a dotyky súvisiace so starostlivosťou pri hygiene, kŕmení a obliekaní sú súčasťou láskavého vzťahu rodiča a dieťaťa. Emocionálna náplň medziľudských vzťahov je vyjadrením lásky, ktorá sa dieťaťu dostáva v jeho rodinnom prostredí. Rodina má byť pre dieťa miestom, v ktorom bude dieťa tráviť svoj život do osamostatnenia. Najčastejšie tvoria rodinu rodičia - otec a matka, a majú svoje potomstvo. V rodine sa vytvára hodnotová orientácia človeka, ako dieťa získava základné poznatky, pripravuje sa na školu, formuje si vzťahy k iným ľuďom. Keď v rodinnej výchove nechýba láska, buduje sa dobrá vzťahová atmosféra, deti sú pripravené k základnému sociálnemu učeniu - všímať si správanie a konanie rodičov a brať si od nich dobrý príklad. Dôležitý podiel na výchove detí majú obaja rodičia. Dieťa pre svoj správny vývin potrebuje mať pri sebe mamu ako vzor ženy, starostlivej a láskavej matky a tiež otca ako mužský vzor - ochrancu. Vo výchove oboch pohlaví sú rovnako potrebné láska a neha, citlivosť matky spolu s pevnou rukou a racionálnou vecnosťou otca.

CHARAKTERISTKA

V ranom veku dieťaťa má základný význam stálosť prostredia a osoby, ktorá sa o dieťa primárne stará, najčastejšie mama. Dieťa, ktorému sa v ranom veku dostáva rodičovskej lásky a starostlivosti, má väčšiu šancu žiť zdravým, šťastným, harmonickým a produktívnym životom. Existujú aj rodičia, ktorí nechápu, alebo si neuvedomujú, význam rodičovskej lásky, lebo im chýbajú predpoklady na rodičovstvo. Niektoré deti prežívali v detstve veľa nezáujmu, agresie a bolesti. Nemali príležitosť naučiť sa rešpektovať hranice, spoznať priateľstvo, láskavosť a dôveru. To môže viesť k výrazným ťažkostiam v detstve a adolescencii, ktoré pretrvávajú do dospelosti. Detstvo má vplyv na to, akí ľudia sa z nich v dospelosti stanú. Rodičia sa pri výchove detí väčšinou usilujú robiť tak, ako najlepšie vedia. Ale aj rodičia robia chyby. Niektorí sa trápia emocionálnymi zraneniami, poruchami osobnosti, duševnými chorobami či závislosťou. Keď sa tieto problémy nepodarí do dospelosti vyliečiť, alebo zahojiť, často im zasahujú do života a významne do ich rodičovstva. Mnohé skúsenosti dokazujú, že aj rodičia, ktorí prežili nešťastné detstvo, nemusia opakovať chyby svojich rodičov. Rodičovstvo znamená, že rodičia deťom poskytujú bezpodmienečnú lásku, bezpečie a podporu,

trávia s nimi dostatok času a počúvajú ich. Zároveň stanovujú jasné hranice a na nevhodné správanie dieťaťa reagujú vysvetľovaním, resp. pokiaľ je to potrebné, vhodným obmedzením výhod alebo nenásilnou formou trestu. Predchádzajú tak psychickým či fyzickým trestom, ktoré sa niekedy môžu zmeniť na týranie s poškodzujúcimi následkami. Od rodičov sa dieťa učí to, ako sa správať vo vzťahoch a ako zaobchádzať s ľuďmi.

MOŽNÉ PRÍČINY VZNIKU A PRETRVÁVANIA

Dieťa sa cíti bezpečne a isto v rodine, ak má intenzívny vzťah pripútania sa k primárnej osobe, ktorá uspokojuje jeho základné potreby. Kvalita väzby medzi dieťaťom a matkou je rozhodujúcim činiteľom osobnostného vývinu dieťaťa, spočíva v blízkom telesnom kontakte a pocitoch každého z nich. Pripútanie začína okamihom počatia, rozvíja sa počas tehotenstva, formuje sa počas pôrodu a po ňom sa spevňuje vo svojej špecifickej kvalite v prvých troch rokoch života. Rovnako významnú úlohu v živote dieťaťa majú otcovia, ktorí mávajú odlišný prístup ako mamy. Ich úlohou je podpora odvahy dieťaťa - „vyhadzuje“ dieťa do vzduchu a chytá ho, zažívajú spolu dobrodružstvo. Otec učí deti prekonávať prekážky, nepreháňa to s úzkostnými obavami a posilňuje sebareguláciu dieťaťa. Otcovia obohacujú slovník dieťaťa o zložitejšie pojmy, vytvárajú pocit ochrany a bezpečia. Rodičia sú modelom partnerskej komunikácie.

PREJAVY

- Ak rodič v ranom detstve citlivo a primerane reaguje na potreby dieťaťa, vytvára možnosti, aby bolo schopné účinne regulovať svoje správanie v rôznych aj v stresových situáciách. Umožňuje dieťaťu bezpečne objavovať okolitý svet, komunikovať o názoroch a zdieľať svoje pocity. V dieťati posilňuje sebadôveru a sebakontrolu, v budúcnosti bude mať lepšiu schopnosť odolať tlaku zo strany rovesníkov alebo iných osôb.
- Ak dieťa cíti istotu a bezpečie v rodine, má už v predškolskom veku lepšiu schopnosť empatie. Dokáže sa vžiť do myšlienok a pocitov svojich kamarátov, dokáže robiť kompromisy, je odolnejšie pri zvládaní záťaže, dokáže sa lepšie prispôbiť, vie lepšie riešiť konflikty.
- V období puberty, keď prebieha proces osamostatňovania býva dosť náročný pre deti aj pre rodičov. V týchto kritických rokoch sa deti postupne učia nezávislosti, postavenej na primeranom sebavedomí a sebaúcte.
- Adolescenti, ktorí boli v ranom detstve bezpečne pripútaní k rodičom, majú tendenciu nadväzovať kvalitnejšie a trvalejšie priateľstvá a vzťahy.

VÝCHOVNÉ CHYBY

- To, čo vidia deti u svojich rodičov, považujú za normu. Videné či prežité násilie rodičov sa môže u detí prejavovať poruchami správania, násilným správaním sa v škole či neskôr vo vlastnej rodine.
- Keď dieťa vidí, že rodičia na seba kričia, prežíva neistotu a strach. U niektorých sa dlhodobý stres môže prejavovať aj ako priberanie, chudnutie, rôznymi tikmi na tvári, vypadávaním vlasov a podobne. Niektoré deti sa utiahnu do seba a reagujú veľmi citlivo aj na malé zvýšenie hlasu v okolí.

- Niektorý rodič bráni odpútaniu dieťaťa najmä vtedy, ak jeho život bez detí nie je naplnený alebo mu dieťa slúži ako náhradný partner, má úlohu, ktorú by vôbec zastávať nemalo a rodič sa ho nechce vzdať.
- Dieťa je stále alebo často zverované iným osobám na rôznych miestach. Kvôli nestálosti sociálneho a vecného prostredia bývajú uňho narušené základy citového zretia. Dieťa sa cíti prehlidané, podceňované a manipulované. Dieťa nemá vzťah k svojim veciam, domovu, povinnostiam, je ohrozené vytváranie režimu, sociálnych návykov, noriem (často nejednotnosť pôsobenia), deprivačný syndróm, nepresvedčivé vyhraňovanie kľúčových citových vzťahov, orientácia len na zábavu, častá nuda, egoizmus, problematické osvojovanie si noriem správania, dieťa si neváži svojich rodičov ani seba.
- Výchova dieťaťa je založená na príkazoch, zákazoch, dirigovaní, je vyžadovaná slepá poslušnosť, vyskytujú sa fyzické tresty, psychické ponižovanie, zastrasovanie, odmietanie prejavov lásky. Vtedy máva dieťa sklony k nesamostatnosti, apatii, rezignácii, nezájmu, nenávisti, býva agresívne, má tendencie k uhybaniu až zákernosti, sú pozorovateľné prejavy hroziaceho asociálneho nasmerovania dieťaťa.
- Rozmaznávanie a jeho dôsledky obvykle spôsobujú, že je dieťa sebastredné (na seba zamerané), vyrastá z neho nesamostatný a bezmocný jednotlivec s nereálnym pohľadom na seba. Rodičia často akceptujú všetky jeho priania, utešujú, pofúkajú každú boľiestku, chránia pred každou nepohodou a nepriazňou.

NÁPRAVA A RIEŠENIA

- Členovia rodiny spolu komunikujú a počúvajú sa.
- Vzájomné sa povzbudzujú a podporujú.
- V rámci rodiny sa učia vzájomnému rešpektovaniu.
- Uplatňujú zmysel pre hru a humor.
- Rodičia učia sa zmyslu pre zodpovednosť a učia sa rozlišovať správne a nesprávne.
- Vytvárajú si rodinné rituály a tradície.
- Ak sa vyskytnú problémy, priznať ich existenciu a spoločne hľadať pomoc.
- Učia deti zodpovednosti a hodnotám, nad ktorými majú aj premýšľať.
- Určia deťom hranice, podľa ktorých sa orientujú v situáciách, sú pevné, pružné, zrozumiteľné, a tak deti postupne pripravíť ich na slobodu a osamostatnenie.
- Spoločne si stanovujú účinné a prehľadné pravidlá, ktoré hovoria, čo sa smie a čo sa nesmie, pochopiť zmysel pravidiel, ktoré sú prostriedkom ovplyvňovania správania jednotlivých členov rodiny, rodinnej atmosféry aj vývinu a rozvoja detí. Pravidlá sú pre rodinu nesmierne dôležité. Deti, ale aj rodičia, z nich čerpajú istotu a stabilitu. Pravidlá sú účinné a prijaté, keď rešpektujú jednotlivcov aj celú rodinu, nie však ako nástroj moci a kontroly.
- Niekedy nám je ľúto, že sme od rodičov v detstve niečo nedostali. Je to väčšinou niečo, po čom sme tak veľmi túžili. V takýchto situáciách je potrebné si uvedomiť, že väčšinou nám to rodičia nedali nie preto, že by nechceli, ale jednoducho nám to nemohli dať.

Literatúra:

<https://www.prohuman.sk/socialna-praca/rodina-ako-primarne-prostredie-v-spolocnosti>
<https://eduworld.sk/cd/jaroslava-konickova/3925/preco-ma-zdrava-rodina-pravidla>

<https://eduworld.sk/cd/jaroslava-konickova/3560/preco-je-dolezite-odovzdavat-detom-hodnoty>
<https://psychoblog.sk/attachment-vztahova-vazba/>
Sobotková, Irena. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 2007. 176 s. ISBN 978-80-7367-250-8.

